

Ska Sverige ha en euron

| av Nils-Eric Sandberg

EU är ett fredsprojekt. Det är euron också.
 Detta tycks ha blivit bortglömt i den svenska debatten.

MAN KAN SÄGA ATT bakgrunden till EU kan dateras till 1860-talet. Då startade en rad krig, och allianser, mellan de stora europeiska länderna. Frankrike, Preussen (Tyskland) och Italien var alltid inblandade. Krigen underbyggdes av en växande nationalism.

1870–71 kom fransk-tyska kriget, som slutade med att tyska kejsardömet utropades i spegelsalen i Versailles, och Frankrike påtvingades ett enormt skadestånd, 5 miljarder francs. Därefter hotade motsättningarna att utlösa nästa storkrig när som helst. Bara slumpen gjorde att det dröjde till augusti 1914.

FRANKRIKE HÄMNAS TYSKLAND

Första världskriget slutade med en fransk hämnd på Tyskland, och ett skadestånd på 132 miljarder guldmärk, vilket enligt mina beräkningar motsvarade 2–3 procent av Tysklands BNP. (Bara en bråkdel betalades.)

Så kom nästa världskrig. Frankrike tvangs 22 juni 1940 underteckna stilleståndsavtal med Tyskland just i den järnvägsvagn där Tyskland 11 november 1918 tvangs underteckna första världskrigets stilleståndsavtal. Efter 1945 blev några tyska och franska diplomater överens: aldrig mer. Inte ett krig till. Aldrig mer skulle Europa försöka begå kollektivt självmord.

Denna överenskommelse blev grunden till EEC, sedan EG, nu EU. Det första steget var kol- och stålunionen 1951 mellan Tyskland, Frankrike, Italien och Benelux. Tanken bakom den var att råvarorna till krigsmaterielindustri skulle ställas under gemensam kontroll.

Nästa steg var frihandelsunionen EEC, Romavtalet, 25 mars 1957. Tanken bakom det var att de europeiska

ekonomierna via frihandel och gränsöverskridande investeringar ska tvinnas samma så intimt att ett nytt krig ska bli omöjligt. Även om en ny galning tar makten i ett land ska han inte kunna starta ett nytt krig.

EU är alltså det stora europeiska fredsprojektet. Och det har varit framgångsrikt. Ett nytt krig mellan de stora länderna i Västeuropa är nu otänkbart. De gamla huvudfienderna Tyskland och Frankrike fungerar nu som internallierade inom EU.

EMU ingår i detta europeiska fredsprojekt. Vi kan givetvis avfärda det här argumentet, och säga att en gemensam valuta inte är nödvändig som hinder för ett fjärde europeiskt storkrig.

Visst. Men: allt jag läst och hört om valutaunionen, sedan jag i december 1978 fick texten till EMS på mitt skrivbord, har övertygat mig om att konstruktörerna ser EMU och euron som just en del av fredsprojektet.

För några år sedan deltog jag i ett seminarium i Paris. Jacques Delors, den tidigare chefen för EU-kommissionen, sa då till en grupp journalister och ekonomer:

Om ni vill förstå vad euron handlar om, fråga då äldre släktingar som har eller hade äldre vänner och anförvanter som var med i skyttegravarna i Flandern, och kring Verdun. Det är detta euron handlar om: det ska inte bli fler skyttegravar. Det är tanken bakom euron.

Det är så skaparna av EEC-EG-EU, EMS, EMU och euron resonerar. Och för att kunna förstå deras skapelser måste vi förstå hur de tänker – oavsett om vi delar deras tankar eller ej.

EMU är primärt ett politiskt projekt, inte ett ekonomiskt. Ekonomerna har en rad invändningar mot den gemensamma valutans. Den förutsätter ju samma ränta i nästa hela Europa, i en rad länder som kan ha helt olika inflations- och tillväxttakter. Den gemensamma valutans förutsätter därmed en mycket flexibel pris- och lönebildning. Ty: om den gemensamma valutans leder till en uniform löneökning kommer länder med låg produktivitet sökning att få en snabbare inflationstakt än länder

”Aldrig mer skulle Europa försöka begå kollektivt självmord.”

Europeisk valuta?

med hög produktivitet. Och då kommer den europeiska centralbankens genomsnittsränta att bli fel för nästa alla.

GULDMYNTFOTEN

Men grundproblemet för de europeiska ekonomierna ligger då INTE i euron utan i den stela pris- och lönebildningen, som i huvudsak reflekterar fackens makt. Tyskland är nu ett avskräckande exempel.

Historien ger ett intressant exempel på att en gemensam valuta i länder med skiftande ekonomier i huvudsak bidrog till tillväxten. Det var guldmyntfoten. England införde den definitivt 1821. Det nybildade Tyskland följde exemplet 1871. Sverige gick med 1873. Snart hade 32 industriländer infört guldmyntfoten. Den innebar att alla sedlar var inlösbara i guld. En kemiskt och internationellt enhetlig metall blev bas för alla ingående valutor.

Den fungerade i huvudsak som gemensam valuta. Och det gick bra. Under perioden 1800-talets slut till 1914 ökade handel, investeringar, tillväxt. För flera europeiska länder var andelen direktinvesteringar utomlands som andel av BNP högre 1900 än 1990.

1914 startade första världskriget. Alla europeiska regeringar övergav guldmyntfoten, eftersom de behövde finansiera krigsekonomin med sedelpressarna.

Det finns en rad invändningar mot guldmyntfoten. Men den fungerade som ett intressant ekonomiskt experiment, och visade att en gemensam valuta har fler fördelar än nackdelar.

TVÅ DIMENSIONER

Den svenska debatten behöver en viktig distinktion. Vi måste skilja mellan två dimensioner. Den första handlar om huruvida EMU är en rationell konstruktion. Den andra handlar om huruvida Sverige bör gå med, eller ej.

Man kan formulera en rad invändningar mot EMU. De tyngsta har kommit från den tyske ekonomen Roland Vaubel. Redan våren 1979 föreslog han att EU skulle införa ett system med parallella valutor. Det vill säga: en gemensam

valuta för alla internationella transaktioner inom unionen; den skulle inte ersätta lokala valutor, utan användas parallellt med dem, med flytande växelkurser sinsemellan. Om den gemensamma valutan fick större trovärdighet skulle den småningom konkurrera ut de lokala. Annars inte.

Enligt min mening var detta ett snillrikt förslag. All intern utrikeshandel inom EU skulle slippa växelkursproblemen; samtidigt skulle alla länder behålla sin autonomitet i penningpolitiken. Tyvärr tog några engelska politiker, medlemmar av Tories, upp Vaubels förslag. De presenterade det i Bryssel. Och eftersom de flesta politiker i Bryssel inte läser böcker trodde de att grundidén

kom just från England. Därför sa de blankt nej.

Begreppet "parallell currency system" uppfattas i Bryssel som "a four-letter word", låt vara ett ovanligt

mångstavigt four-letter word.

Det är synd; Roland Vaubels förslag har aldrig fått en relevant respons i en internationell politisk diskussion.

Antag att det blir ett nej i folkomröstningen. Sverige står då utanför EMU en längre tid. Visserligen har Göran Persson sagt att ett nej kan följas av en ny folkomröstning. Och riksdagen har alltid den möjligheten. Men om riksdagen efter ett nej utlyser ny folkomröstning, inom kort, kommer den att beröva både folkomröstningsinstitutet, och riksdagen, mycket av politisk legitimitet.

Så: ett nej blir ett nej, för åtminstone ett decennium. Vad händer då?

Vi kan föra en självständig penningpolitik. Många nejsägare säger att vi fritt kan välja ränta och växelkurs. Men det är fel. Penningpolitikens tre variabler – växelkurs, inflationstakt och ränta – hänger samman i den mening att värdet på en variabel styrs av värdet på de två andra. Praktiskt innebär detta: riksbanken kan välja värdet på en variabel – ränta, eller växelkurs, eller infla-

tion; men bara på en av dessa tre. Värdet på den variabeln styr värdet på de två andra.

Nu styr riksbanken räntan. Och inflationstakt och växelkurs blir vad de blir.

Om vi går med försvinner växelkursen. Räntan styrs centralt. I praktiken kan vi inte ha en egen inflations-takt.

Om svensk ekonomi inte utvecklas exakt som EMU-genomsnittet måste vi då skapa en flexibilitet. Två varianter är möjliga. Dels kan vi ha en flexibel lönebildning, exempelvis genom att en del av lönen (säg 80 procent av dagens lön) är fast, medan resten kopplas till företags lönsamhet.

Dels kan regering och riksdag lätt anpassa ekonomin för skiftningar i konjunkturen genom att variera utgifts- och skattekvoter. Just eftersom de ligger så extremt högt kan redan en liten förändring få betydande effekter på ekonomin.

UTLANDSINVESTERINGAR

Antag att vi står utanför. Det kan gå bra – eller inte.

1985 kom de beslut som gjorde EG (EU) till en fungerande fri marknad för varor, tjänster, arbete, kapital. Men då trodde ingen att Sverige kunde komma in. Vi hade ju Palme som statsminister och Bodström som utrikesminister; de ville nog hellre införa Sverige som medlem i en afrikansk union än att ansluta oss till Europa.

Och då, från slutet av 1985, förlade storföretagen nästan alla sina investeringar utomlands, till dotterföretagen inom EU. De såg detta som livsviktigt för konkurrenskraften.

RADIKAL KONKURRENS

Den gemensamma valutan innebär en total transparens. Alla ser genast vad en vara kostar i olika länder. Inget företag kan arbeta med skilda priser. Detta innebär att konkurrenstrycket skärps radikalt.

Om svenska företag står utanför tappar de efter en tid i konkurrenskraft. Det vore en katastrof. De 25 största koncernerna står för drygt 50 procent av industriproduktionen. Och de har minst 75 procent av genom-

snittet av försäljning, produktion och sysselsättning utomlands.

Antag att storföretagen ser den gemensamma valutan som en avgörande konkurrensfaktor. Om Sverige står utanför EMU finns då risk för en ny emigrationsvåg av investeringar.

Detta handlar inte bara om investeringsflöden internt inom företagen. Analyser gjorda av Industriens Utredningsinstitut visar att förädlingsvärdet per anställd är långt högre i svenska företags anläggningar utomlands än i anläggningar inom landet. En given tolkning: när investeringarna emigrerar flyttar också den nya tekniken, och den tekniska förnyelsen.

Så ett nej i folkomröstningen kan skicka investeringar utomlands, och därmed leda till att industrin i Sverige mister teknisk förnyelse. Vilket innebär att basen för levnadsstandard försvagas.

Jag förstår EMU-kritikernas synpunkter, och tycker att de har viss relevans. Men det är det här perspektivet de glömmer bort.

Schweiz står utanför EU, och har Europas bästa ekonomi, räknat i inkomst per capita.

Antag att vi från början fört samma politik som Schweiz, alltså skapat ett förbund av självständiga provinser med en svag centralmakt. Då hade det gått bra.

Schweizerfrancen stod efter kriget i 90 öre. Nu står den i 6,24 kronor – alltså en uppgång med 693 procent. Kronan har fallit med motsvarande värde.

Antag att vi haft ett system med lokala folkomröstningar som bromsat skattehöjningar. Antag att vi haft en stark centralbank, som bevarat ett fast penningvärde, och en svag centralmakt.

Då hade vi haft en stark ekonomi som kunde stått utanför EMU.

Om vi hade haft en schweizisk ekonomi kunde vi ha klarat oss bra utanför EMU. Det vore det bästa tänkbara.

Men nu är Sverige inte Schweiz. Så vad är alternativet, inför EMU?

Nils-Eric Sandberg (n_e_sandberg@hotmail.com) är före detta ledarskribent, nu fristående publicist.